

Iterowane uczenie się ewolektów a dynamika reprodukcji naturalnych zasobów językowych

Arkadiusz Jasiński

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Katedra Germanistyki* jasiński@ukw.edu.pl

Streszczenie

Historię rozwoju języków naturalnych (glottogenezę) można postrzegać jako rezultat cyklicznego przeplatania się dwóch faz egzystencji *zasobów językowych*: ewoluują one w umysłach poszczególnych użytkowników języka, a zarazem – dzięki aktom komunikacji – funkcjonują jako artykułowane wypowiedzi. Pojęciem ‘zasobów językowych’ możemy zatem objąć ten wymiar języka, który poddaje się empirycznemu oglądowi jako doświadczane w konkretnym miejscu i czasie rezultaty indywidualnych *zachowań werbalnych*, rejestrowane w określonej modalności (mowa, gestykulacja, pismo) przez ludzki umysł jako ciągi znaków, którym może on przypisywać relacje forma—znaczenie, ustrukturyzowane w ramach pewnej konwencji.

Warto podkreślić, iż każde zachowanie werbalne, oprócz swoich pragmatycznojęzykowych motywacji (np. koordynowanie międzyosobowych interakcji, forma autoekspresji, wyznacznik przynależności do grupy społecznej), stanowi jednocześnie **akt reprodukcji** określonych elementów tak rozumianych zasobów językowych i jako taki przyczynia się do ich propagacji wśród użytkowników danego języka. W ten sposób właściwie nieustannie uczymy się mówić, balansując między potrzebą realizowania skutecznych zachowań werbalnych, a indywidualnymi możliwościami efektywnego wykorzystania zasobów językowych aktualizowanych w danej wspólnocie komunikatywnej (Zabrocki, 1963).

Doskonaląc umiejętność posługiwania się zasobami językowymi – m.in. poprzez nazywanie i uzgadnianie zakresów (inter)subiektywnych pojęć, podstawowego „budulca” poglądów i przekonań – istotnie zwiększamy naszą zdolność interpretowania docierających do umysłu informacji na tle treści poznawczych uprzednio zinternalizowanych w tzw. pamięci autobiograficznej. Niewątpliwie

*ul. Grabowa 2, 85-601 Bydgoszcz

korzystamy przy tym z pewnych wrodzonych preferencji, o których wciąż niewiele wiemy. Biologiczno-kognitywne predyspozycje gatunku *Homo sapiens* wydają się być oczywistym wyjaśnieniem unikalnego statusu ludzkiej mowy na tle innych naturalnych systemów komunikacji. Takie właśnie stanowisko reprezentują zwolennicy rozważań nad właściwościami tzw. gramatyki uniwersalnej (Berwick et al., 2013), postulujący istnienie wrodzonych ograniczeń dla przebiegu procesów przyswajania i przetwarzania języka w umyśle człowieka. Wykorzystując bardzo rygorystyczny aparat pojęciowy, teorie natywistyczne opisują uniwersalny moduł umysłu odpowiedzialny za organizację zasobów językowych w oparciu o – siłą rzeczy znacznie mniej rygorystyczne – intuicje rodzimych użytkowników języka (często w osobie samego językoznawcy) dotyczące gramatyczności lub (nie)akceptowalności określonych wyrażeń.

Próby empirycznego wyjaśnienia sposobu organizacji naturalnych zasobów językowych kierują naszą uwagę na wszechobecną wariantywność w strukturze tych zasobów (Levinson i Evans, 2010), która sprawia, iż systematyczne opisy takiej (postrzeganej statycznie) struktury ujawniają inherentnie defektywny charakter postulowanych kategorii i paradygmatów gramatycznych (Rączaszek-Leonardi, 2009). W referacie przedstawię podstawowe założenia metodologiczne badań nad czynnikami warunkującymi emergencję i rozwój eksperymentalnych systemów językowych (które proponuję nazywać ewolektami) w modelach komputerowych oraz podczas kontrolowanych symulacji procesu transmisji kulturowej w warunkach laboratoryjnych (Cornish et al., 2009; Galantucci i Garrod, 2011). Konfrontacja rezultatów tych badań z wybranymi fragmentami autentycznych danych językowych (tu na przykładzie j. polskiego) pozwala przenieść punkt ciężkości z argumentacji natywistycznej w kierunku wyjaśnień uwzględniających rolę ewolucji kulturowej i związanych z nią presji adaptacyjnych w dynamicznym procesie kształtowania się struktury języków naturalnych (Kirby, 2012).

Literatura

Berwick, R. C., Friederici, A. D., Chomsky, N. i Bolhuis, J. J. (2013). *Evolution, brain, and the nature of language*. Trends in Cognitive Sciences 17, 89–98.

Cornish, H., Tamariz, M. i Kirby, S. (2009). *Complex adaptive systems and the origins of adaptive structure: what experiments can tell us*. Language Learning 59, 187–205.

Galantucci, B. i Garrod, S. (2011). *Experimental semiotics: a review*. Frontiers in Human Neuroscience 5:11.

Kirby, S. (2012). *Language is an adaptive system: The role of cultural evolution in the origins of structure*. W:

M. Tallerman i K. R. Gibson, red., *The Oxford Handbook of Language Evolution*, chapter 61. Oxford/New York: Oxford University Press, strony 589–604.

Levinson, S. C. i Evans, N. (2010). *Time for a sea-change in linguistics: Response to comments on 'the myth of language universals'*. Lingua 120, 2733–2758.

Rączaszek-Leonardi, J. (2009). *Symbols as constraints: the structuring role of dynamics and self-organization in natural language*. Pragmatics and Cognition 17, 653–676.

Zabrocki, L. (1963). *Wspólnoty komunikatywne w genezie i rozwoju języka niemieckiego*. Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.